

**T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK
TEZSİZ TÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**KUR'AN VE HADİSLERDE İHTİYARLIKLILA İLGİLİ TAVSİYELER
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS BİTİRME PROJESİ**

HAZIRLAYAN

**Hayrunnisa KURT
Öğrenci No: 223986065**

DANIŞMAN

Doç. Dr. Osman MUTLUEL

DENİZLİ, 2023

T.C.
PAMUKKALE ÜNİVERSİTESİ
İSLAMİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
MANEVİ DESTEK VE REHBERLİK TEZSİZ TÜKSEK LİSANS PROGRAMI

KUR'AN VE HADİSLERDE İHTİYARLIKLA İLGİLİ TAVSİYELER
TEZSİZ YÜKSEK LİSANS BİTİRME PROJESİ

Hayrunnisa KURT

Proje Danışmanı:

Doç. Dr. Osman MUTLUEL

Denizli, 2023

Hayrunnisa KURT tarafından hazırlanan “**KUR’AN VE HADİSLERDE İHTİYARLIKLA İLGİLİ TAVSİYELER**” adlı tezsiz yüksek lisans dönem projesi danışmanlığında hazırlanmış olup 13.12.2023 tarihinde son kontrolü yapılarak Pamukkale Üniversitesi İslam İlimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Manevi Destek ve Rehberlik tezsiz yüksek lisans dönem projesi olarak kabul edilmiştir.

Danışman
Doç. Dr. Osman MUTLUEL

İmza

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü Yönetim Kurulu’nuntarih ve sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu projenin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini; bu çalışmanın doğrudan birincil ürünü olmayan bulguların, verilerin ve materyallerin bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini ve alıntı yapılan çalışmalara atıfta bulunulduğunu beyan ederim.

Hayrunnisa KURT

ÖNSÖZ

Hayatın yorucu ama bir o kadar da anlamlı bir yolculuk olduğu bir gerçektir. Bu yolculuk, gençlikten ihtiyarlığa doğru ilerlerken, insanın deneyimleri, öğrenimleri ve yaşadığı anılarla şekillenir. İhtiyarlık, bu uzun yolculuğun son durağıdır ve bu aşamada insan, birikimlerini, hikayelerini ve bilgeliğini genç nesillere aktarmanın yanı sıra kendi içsel bir hesaplaşma ve manevi bir derinlik sürecine de girmektedir.

Bu proje, ihtiyarlık dönemini, İslam'ın bakış açısıyla anlamayı ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. İslam, hayatın her evresinde rehberlik eden bir din olarak, yaşlılık dönemine özel önem atfetmektedir. Kur'an-ı Kerim ve hadisler, yaşlılıkla ilgili yol gösterici olmaktadır.

Proje, yaşlılık dönemini yalnızca biyolojik bir gerçeklik olarak değil, aynı zamanda insanın manevi büyümesi ve ruhsal olgunluğu için bir fırsat olarak ele almaktadır. İslam'ın öğretileri doğrultusunda, yaşlılık dönemi bir kişinin yaşam boyu kazandığı değerli tecrübeleri paylaşma, gençlere rehberlik etme ve Allahü-teala (c.c)'ne daha derin bir bağlılık geliştirme sürecidir.

Projemiz, Kur'an-ı Kerim'in yaşlılıkla ilgili ayetleri ve Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in yaşlılıkla ilgili hadislerini inceleyerek, bu döneme dair öğütleri ortaya koymayı hedeflemektedir. Yaşlılara olan saygı, onların ihtiyaçlarına duyarlılık ve toplum içindeki rolleri, projemizin temel odak noktaları arasında yer almaktadır.

Bu çalışma, yaşlılık döneminin insan hayatındaki önemli bir aşama olduğunu vurgularken, İslam'ın evrensel mesajının bu süreçte nasıl rehberlik ettiğini anlamak isteyen herkese hitap etmektedir. Umarız ki bu proje, yaşlılıkla ilgili İslam perspektifini anlamak isteyenlere rehberlik ederken, aynı zamanda toplumumuzda yaşlılara daha fazla değer verilmesine ve onlarla daha sağlıklı ilişkiler kurulmasına katkıda bulunur.

Bu projeyi hazırlarken mesleki tecrübeyi akademik disiplinle buluşturma konusunda beni cesaretlendiren, projenin tamamlanma aşamasına varıncaya kadar bütün süreçlerinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, öneri ve düşünceleri ile beni yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Osman MUTLUEL'e teşekkürlerimi sunarım.

13.12.2023

Hayrunnisa KURT

ÖZET

Pamukkale Üniversitesi İslami İlimler Enstitüsü

Tezsiz Yüksek Lisans Proje Özeti

Projenin Başlığı: Kur'an Ve Hadislerde İhtiyarlıkla İlgili Tavsiyeler	
Projeyi Hazırlayan: Hayrunnisa KURT	Danışmanı: Doç. Dr. Osman MUTLUCEL
Kabul Tarihi: 15.12.2023	Sayfa Sayısı : 37
Anabilim Dalı: Felsefe ve Din Bilimleri	Programı: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>Bu proje, kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v)'in hadisleri üzerinden ihtiyarlık dönemine dair öğütleri ele almaktadır. İslam'ın yaşlılıkla ilgili öğretileri, sadece biyolojik bir süreç değil, aynı zamanda manevi bir olgunluğun ve içsel bir derinliğin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Proje, yaşlılık dönemindeki bireylere saygı gösterme, onlara yardım etme sorumluluğu ve toplumdaki rolleri anlamaya odaklanarak, Kur'an ve hadislerin rehberliğinde yaşlılıkla ilgili önemli konuları ortaya koymayı amaçlamaktadır.</p> <p>Yaşlılık, bir bilgelik mevsimi olarak görülerek, bu dönemdeki bireylerin birikimlerini genç nesillere aktarma ve topluma katkı sağlama potansiyeli vurgulanmaktadır. Projede, Kur'an'dan seçilmiş ayetler ve Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v) hadisleri üzerinden yaşlılıkla ilgili temel kavramlar ve öğretiler detaylı bir şekilde incelenmekte, bu öğretiler üzerinden yaşlılara olan saygının vurgulanması ve toplumdaki yerlerinin önemi üzerinde durulmaktadır.</p> <p>Ayrıca, projenin bir diğer odak noktası da yaşlılık döneminin bireyin manevi gelişimi için bir fırsat olduğunu vurgulamaktadır. Dinimizin öğretileri doğrultusunda, bu dönemdeki bireylerin Allahü-teala (c.c)'ya daha derin bir bağlılık geliştirebileceği ve hayatları boyunca edindikleri tecrübelerle genç nesillere rehberlik edebileceği vurgulanmaktadır. Projede, yaşlılıkla ilgili bu manevi boyutun önemi anlatılarak, bireylerin yaşlılık dönemini sadece bir yaşam evresi olarak değil, aynı zamanda bir büyüme ve olgunlaşma süreci olarak algılamalarına katkıda bulunmaktadır.</p> <p>Son olarak, projenin hedefi, yaşlılık dönemini anlamak, yaşlılara daha fazla değer vermek ve toplum içinde onlarla daha sağlıklı ilişkiler kurmak isteyen herkes için kılavuz oluşturmaktır. Bu proje, İslam'ın evrensel mesajını yaşlılık sürecinde nasıl bir rehberlik olarak sunduğunu anlamak isteyenlere hem teorik hem de pratik bir bakış sunarak, yaşlılıkla ilgili İslam perspektifini derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır.</p>	

ABSTRACT

Pamukkale University Institute of Islamic Sciences

Abstract of Master Thesis

Title of the Project: Advice on Old Age in the Qur'an and Hadiths	
Author: Hayrunnisa KURT	Supervisor: Doç. Dr. Osman MUTLUEL
Date: 15.12.2023	No. of pages: 37
Department: Felsefe ve Din Bilimleri	Subfield: Manevi Destek ve Rehberlik
<p>This project explores the teachings on old age through the Holy Qur'an, the holy book of Islam, and the hadiths of the Prophet Muhammad (PBUH). Islam's teachings on old age are recognized not only as a biological process, but also as the beginning of spiritual maturity and inner depth. The project aims to explore important issues related to old age, guided by the Qur'an and hadiths, with a focus on respecting and helping older people and understanding their role in society.</p> <p>Old age is seen as a season of wisdom, emphasizing the potential of individuals in this period to transfer their knowledge to younger generations and contribute to society. The project examines in detail the basic concepts and teachings on old age through selected verses from the Qur'an and the hadiths of the Prophet Muhammad (PBUH), emphasizing the respect for the elderly and the importance of their place in society.</p> <p>Furthermore, another focus of the project emphasizes that old age is an opportunity for the spiritual development of the individual. In line with the teachings of Islam, it is emphasized that individuals in this period can develop a deeper devotion to Allahu ta'ala (swt) and guide the younger generations with the experiences they have gained throughout their lives. By explaining the importance of this spiritual dimension of old age, the project helps individuals to perceive old age not only as a stage of life, but also as a process of growth and maturation.</p> <p>Finally, the project aims to create guidelines for all those who want to understand old age, value older people more and build healthier relationships with them in society. This project aims to delve deeper into the Islamic perspective on old age, offering both a theoretical and practical overview for those who wish to understand how Islam offers its universal message as a guidance in the process of aging.</p>	

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	5
ÖZET	6
ABSTRACT	7
İÇİNDEKİLER.....	8
KISALTMALAR	9
GİRİŞ.....	10
BİRİNCİ BÖLÜM.....	12
1. Yaşlılık: Yaşamın Son Evresi.....	12
1.1. Yaşlılık Psikolojisi.....	14
2. Kur'an-ı Kerim'in Işığında Yaşlılık Döneminin Önemi.....	15
3. Hadislerde Yaşlılık ve Öğütler	25
3.1 Hadislerde Yaşlılığa Verilen Değer.....	28
4. Huzur Evleri ve Yaşlı Bakım Merkezlerinin Önemi	31
SONUÇ	33
KAYNAKÇA	35

KISALTMALAR

a.s.	: aleyhi's-selâm
b.	: bin, ibn (ođlu)
bk.	: bakınız
Hz.	: hazreti
vb.	: ve benzeri
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
s.a.v	: sallallâhu aleyhi ve sellem
a.ş.	: anonim Őirket

GİRİŞ

Ülkemizde, Avrupa'da olduğu gibi, yaşlı nüfus hızla artış gösteriyor. Şu anki 7-8 milyon civarındaki yaşlı nüfusumuzun, 2025 yılına gelindiğinde 12-15 milyona ulaşması bekleniyor. Yetkililerin tahminlerine göre, yaşlı nüfusumuzun bu çarpıcı artışı önemli bir sorun teşkil edebilir. Ayrıca, dünya genelinde yaşlı nüfusun giderek artmasıyla birlikte, 2010 yılında Avrupa'da 60 yaşını geçen insanların nüfus oranının yüzde 25'e ulaşması bekleniyor.¹

Bu nüfus değişimi sadece endüstrileşmiş ülkelerle sınırlı değil; gelişmekte olan ülkelerde de benzer bir eğilim gözlenmektedir. Dolayısıyla, yaşlılık sorunları sadece belirli bölgelerde değil, toplumumuzda da giderek daha fazla hissedilmeye başlanmaktadır. Yaşlılık, hem bireyler hem de toplum açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir.

Dünya genelinde yaşlanan nüfus, 21. yüzyılın "yetişkinlerin asrı" olarak nitelendirilmektedir.² Ancak, bu yaşlanma süreci her ülkede aynı şekilde yaşanmamaktadır. Araştırmalar, gelecekte dünya genelinde yaşlı nüfusun payının artacağını ve bu durumun toplumlar üzerinde çeşitli etkiler doğuracağını göstermektedir.

Son yıllarda, yetişkinlikle ilgili sorunlara olan ilgi artmaktadır. Tıp, edebiyat, tarih, eğitim, sosyal antropoloji ve psikoloji gibi birçok akademik alan, yetişkinlik problemleri üzerine araştırmalar yapmaktadır. Ancak, yaşlılık dönemiyle ilgili yeterli akademik araştırma ve literatür eksikliği olduğu da bir gerçektir. Bu alandaki araştırmaların ve incelemelerin artması, toplumumuz için olumlu bir gelişmedir.

Yaşlılık, insan hayatının kaçınılmaz bir sürecidir ve bu süreç, sosyal, psikolojik ve biyolojik açıdan değişimleri içerir. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) bir hadisinde, "Ey Allah (c.c)'ın kulları! Tedavi olun, çünkü Allah (c.c), her hastalık için bir çare yaratmıştır. Ancak bir istisna vardır, o da yaşlılık."³ diyerek bu gerçeği ifade etmiştir. İnsanlar genellikle yaşlılık dönemini düşünmez ve sadece günleri geçsin diye beklerler. Ancak yaşlılar, ikinci bir çocukluk dönemi yaşadıkları için duygusal olarak hızla etkilenebilirler. Bu nedenle, geleceğimizi temsil eden çocuklarımız kadar yaşlılarımız da önemlidir.

¹ Saffet Sancaklı, "Hadislerde 'Yaşlılık Olgusunun' Değerlendirilişi", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* X/1 (2006), s. 3.

² Mustafa Köylü, *Yetişkinlik dönemi ve din eğitimi* (İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi (DEM), 2004), s.37.

³ Suleymân b. el-Eş'âş es-Sicistânî Ebû Dâvûd, *Sünenü Ebî Dâvûd* (Delhi, 1323), s.35.

Yaşlılara karşı sabırlı olmak, onları anlamaya çalışmak ve onlarla iyi ilişkiler kurmak, dinimizin öğretilerine uygun davranışlardır. Yaşlılarla ilgilenmek, onlara saygı göstermek ve onları rencide etmemek önemlidir. Sadece "1 Ekim Yaşlılar Günü" gibi özel günlerde değil, sürekli olarak yaşlılarımızla ilgilenmeli ve onlara destek olmalıyız. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), yaşlılık dönemini hayatın bir parçası olarak kabul etmiş ve yaşlılarla ilişkilerde nasıl davranılması gerektiğini öğretmiştir. Bu nedenle, anne-baba gibi büyüklerimize karşı sorumluluklarımızı yerine getirmeli ve onlara karşı sevgi ve saygı göstermeliyiz.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. YAŞLILIK: YAŞAMIN SON EVRESİ

Gelişmiş ülkelerde 65 yaş ve üzerindeki insanların bulunduğu dönemi tanımlayan yaşlılık kavramı, bireylerin hem kişisel hem de toplumsal açıdan bakılabilecek bir durumdur. Yaşlılık aynı zamanda 'ileri yetişkinlik' olarak da adlandırılır, ancak ne zaman başladığı konusunda kesin bir bilgi yoktur. Bazı kaynaklara göre, 65 yaş sonrası yaşlılık döneminin başlangıcı, birçok ülkede emeklilik ve toplumsal hizmetlerden yararlanmaya başlama yaşını içerir.⁴ Gelişim psikologları, yaşlılığı bireyin işlevine göre değerlendirebilir. İşlevsel yaşlılık, biyolojik, psikolojik ve sosyal etkinlikleri içerir ve yaşlılık kavramı, farklı yaş ve işlevleri kapsayabilir.⁵

Yaşlılık dönemi, hayatın son aşamasını temsil eder. Bu dönemde birey, geçmişte kazanılan deneyimleri gözden geçirerek bir kimlik oluşturma çabasına girer. Geçmiş hayatı başarı ve mutlulukla dolu olanlar için yaşlılık sorun olmayabilir. Yaşlanmanın getirdiği olumsuzluklar asgari düzeyde olabilir.

Yaşlılık döneminde bilişsel gelişimde güç kaybı olabilir, ancak yaşlılar hala öğrenebilirler. Anahtar kelime zeka değil, ilgidir. Yaşlılara yeterli zaman verildiğinde, öğrenme süreci aksamadan gerçekleşebilir. Bazı araştırmalara göre, yaşlılık tamamen bir gerileme dönemi değildir; aksine, deneyim ve öğrenmeye dayalı birikimli zeka yaş ilerledikçe artabilir. Ancak bazı alanlarda işlev bozuklukları olabilir, bu da yaşlıların özellikle yaratıcı alanlarda zorluk yaşayabileceği anlamına gelir.

Eskiden, aileler genellikle yaşlıların bakımını üstlenirdi. Aile yapısı ve toplumsal normlar, bu geleneksel uygulamanın yasal düzenlemeye ihtiyaç duymadan devam etmesine neden oldu. Toplumumuzda, kültürel değerlerimize uygun olarak yaşlılara saygı gösterilir ve aileler tarafından özenle bakımları yapılırdı. Bu nedenle, o dönemde yaşlıların sorunları toplum için büyük bir yük oluşturmuyordu

Ancak günümüzde, yaşlı nüfusun genel nüfusa oranı dünya genelinde artmaktadır. 60 yaş ve üzerindeki insanların sayısı dünya çapında 600 milyon civarında ve bu sayının 2025'te

⁴ Bekir Onur, *Gelişim psikolojisi : yetişkinlik, yaşlılık, ölüm* (Ankara : İmge Kitabevi, 2000), s. 285.

⁵ Çağatay Güler Zakir Çobanoğlu, *Yaşlı ve Çevre*, 1994, s. 13-14.

1.2 milyara, 2050'de ise yaklaşık iki milyara ulaşması beklenmektedir. Türkiye'de de benzer bir eğilim görülmekte olup, yaşlı nüfusun hızla artması beklenmektedir.⁶

Yaşlılık dönemi, insanların içsel duygu ve düşüncelerine daha fazla bağımlı hale geldikleri bir süreçtir. Bu dönemde, çevreleriyle duygusal bağları azalabilir ve yaşlı bireyler, etkinlikten daha çok edilgenliğe doğru bir geçiş yaşayabilirler. Bu durum, yaşlıların son yetişkinlik dönemini ölümü bekleyerek geçirmelerine neden olabilir. Ancak bu dönemin olumlu yönleri de vardır ve yaşlılar, bu sürecin farkına vararak hayatlarının son dönemini nasıl geçirecekleri konusunda ipuçları bulabilirler.⁷

Türk toplumunda, ölüme "Allahü-teala (c.c)'ın Emri" olarak yaklaşılması, ölümün doğal bir süreç olarak kabul edilmesine ve inançlı insanların ölümden sonraki hayata olan inançlarına bağlı olarak ölüm kaygılarını azaltmalarına katkıda bulunabilir. Ayrıca, yaşlı insanların çevrelerinden sabır ve ilgi görmeleri, yaşadıkları sıkıntıları daha kolay atlatabilmelerine yardımcı olabilir.⁸

Emeklilik yaşları düşünüldüğünde, yaşlı bireylerin önlerinde yaklaşık olarak hayatlarının dörtte biri kadar bir süre olduğu görülmektedir. Emeklilik, sürekli dinlenmeyi gerektirmese de, bireysel gereksinimleri göz önüne alarak en azından yarı aktif iş ve sosyal etkinliklerle doldurulabilir. Bu, yaşlı bireylerin kendilerini işe yaramaz hissetmelerini önleyebilir.

Teknolojik ilerlemeler ve nüfustaki değişikliklerle birlikte, yaşlı nüfustaki artış yaşam süresi ve sağlık durumu kadar yaşam kalitesini de önemli hale getirmiştir. Yaşlıların daha üretken ve bağımsız hissetmeleri için sosyal yaşama katılımlarının artması önemli bir faktördür.

⁶ Ali Rıza Gökbunar vd., "Yaşlı Nüfusa Yönelik Sağlık Harcamalarının Azaltılmasında Kamusal Politikaların Önemi" 12/1 (2016), s. 110-111.

⁷ Hafize Esra Kurt, *Diyanet aylık derginin yetişkin din eğitimi açısından değerlendirilmesi.*, ; (İstanbul : Marmara Üniversitesi, Thesis, 2008) ((TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)), s. 22.

⁸ Duygu Altuğ, *Çocukluktan Yaşlılığa Kendilik Bilinci* (Ankara: Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, 2004), s. 139-140.

1.1. Yaşlılık Psikolojisi

Doğduğumuzdan itibaren zamanı yıl olarak ölçeriz ve yaşlılık da bu zamanın bir parçasıdır. Yaşlılık, yaşın ilerlemiş olduğu durumu ifade eder. Yaşlı insanların kendine özgü davranışları vardır. Bu davranışlar, genellikle şu şekildedir: Yaşlı bir kişinin karşılaşılabileceği sorunların belirtileri, ruhsal bir bunalımdan yerinde olmayan bir iyimserliğe veya sevince; ya da gelecekle ilgili aşırı endişeden sebatsız ve düşüncesiz ani davranışlara kadar değişebilir. Yaşlılar genellikle kendilerini eleştirir veya mantıksız öfke hissi gösterirler. Bu belirtiler zamanında tespit edilemezse, sorunlar ciddi bir hal alabilir ve bir ruh sağlığı uzmanının müdahalesini gerektirebilir.

Ayrıca, yaşlılar sıkça kendilerini değersiz hisseder, çevrelerine karşı öfke gösterir veya dışarıdan bakıldığında ruhsal bir çöküntü içinde görünürler. Yaşlılar, çabuk sinirlenir ve öfkelerini açıkça gösterir; veya öfkeleri davranış ve konuşmalarından kolayca anlaşılır. Yaşlılar, genellikle geçmişteki başarısızlıkları ve hayal kırıklıklarını açığa vurur ve bu nedenle genellikle akıl hastalarında görülen davranışlarla çevrelerini suçlarlar.

Yaşlılar, neşesizlik, zevk alamama, kendilerini faydasız hissetme, umutsuzluk gibi şikayetlerde bulunurlar. Yaşlanma ile başa çıkabilmek, çocukluk dönemlerindeki ruhsal sorunların başarılı bir şekilde çözülmesiyle başlar. Yaşlılık döneminde, çocukluktaki hissi çatışmalar bastırılmış ve yetişkin bir birey, kendini koruma mekanizmasıyla uyum sağlamış olabilir. Ancak, yaşlılar genellikle çocukluklarında ailevi baskılara ve inkara maruz kalmışlardır. Bu bastırılmış hissi çatışmalar, ileri yaşlarda ortaya çıkarak koruyucu ölçüleri aşabilir.

Yaşlılıkta yaygın olarak görülen bir diğer sorun da ruhsal depresyondur. Toplumda gençlere fazla önem verilen ancak yaşlıların ihmal edildiği yerlerde, yaşlılar kendilerini inkar etme eğilimindedirler ve kendilerine düşmanlık hissi geliştirebilirler. Yaşlı kişiler, başkalarından bekledikleri ilgiyi bulamadıklarında, depresyon belirtileri gösterme eğilimindedirler. Yaşlılık, fiziksel ve zihinsel yeteneklerdeki azalmadan dolayı kendilerini sorgulamalarına neden olabilir. Bu durumda, yaşlılar kendi sınırlarını bilmeli ve makul beklentiler içinde olmalıdır.

Yaşlanmak, organik eksikliklere yol açabileceği için yaşlıların kendi yeteneklerini anlamaları önemlidir. Bu dönemde hafıza kaybı, düşünme yeteneğinde azalma ve zaman-

mekân duygusunun kaybı gibi organik sorunlar sıkça görülebilir. Yaşlılar, kendi kabiliyetlerini aşmamayı bilmeli ve kendilerinden makul şeyler beklemelidirler. Başkalarından destek ve güvence görmek, yaşlılar için önemlidir. Bu destek, yaşlıların toplum içinde kabul gördüğünü ve değer gördüğünü bilmelerine yardımcı olabilir.

Emeklilik, yaşlıların kendilerini toplum ve aile içinde değerli hissetmeleri için bir fırsat olabilir. Ancak bu dönemde dış görünüşteki farklılıklar, genç nesillerle olan ilişkilerde gerginlik yaratabilir. Bu nedenle, yaşlılar ve gençler arasında tatmin edici iletişim kurmak önemlidir. Endişeler ve problemler açıkça konuşularak çözülebilir. Emekli olan kişiler, kendilerine duyulan güveni artırabilmek için destek ve teminat görmelidirler. Yapılan planlar, yaşlılar için küçük olsa bile destek ve güvence alındığında başarılı kabul edilebilir. Yaşlılar, eşleri ve sevdikleriyle etkili bir iletişim kurmalı ve karşılıklı anlayışı geliştirmelidirler.

Tedavi ve rehabilitasyon, yaşlıların duyduğu tereddüt ve belirsizlikleri gidermeyi amaçlar. Kişinin kendisine olan saygısını artırmak, sosyal etkinliklere katılma kabiliyetini geliştirmek mümkündür. Yaşlılar, kendi yeteneklerini öğrenmeli ve işten çekilirken yavaşça geri çekilmeyi öğrenmeli, boş zamanlarını dinlenme ve eğlenceyle doldurmalıdır. Bu şekilde, yaşlılar hayatın son evrelerine başarıyla uyum sağlayabilirler.

2. Kur'an-ı Kerim'in Işığında Yaşlılık Döneminin Önemi

Kur'an-ı Kerim, yaşlanmayı ve ölümü doğal bir hayat süreci olarak kabul eder. Hatta bu döneme özel bir değer atfeder. Kur'an-ı Kerim'de, yaşlılık dönemiyle ilgili birçok ayet bulunur. Bu ayetler arasında doğrudan yaşlılıkla ilgili olanlar olduğu gibi, anne-baba ile ilgili ve peygamberlerin yaşlılık dönemleriyle ilgili olanlar da vardır. Kur'an-ı Kerim, yaşlılık döneminin biyolojik ve psikolojik değişiklikleri, kişilikte meydana gelen farklılaşmayı açıklayan metinlere yer verir. Ancak, bu metinler sadece insanları yaşlılık çağının özellikleri hakkında bilgilendirmekle kalmaz, aynı zamanda yaşlılık dönemini yaşayan insanları manevi hedeflere yönlendirerek kişilik yapılarına ve beklentilerine uygun bir ortam oluşturmayı amaçlar.

Kur'an-ı Kerim, insan hayatının doğal bir akışının bir parçası olarak yaşlılık dönemini "erzeli'l-umur" olarak tanımlar. Her birey, hayatın değişik aşamalarını doğal olarak geçer, bunlar arasında çocukluk, gençlik, yaşlılık ve ölüm de bulunur. Kur'an, bu yaşam evrelerine kısa ve öz bir şekilde şöyle değinir: "Allah, sizi yarattı. Sonra sizi öldürecek. İcinizden kimileri de, bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır.

Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeye) hakkıyla gücü yetendir.”⁹ Allahü-teala (c.c)'ın insanı yaratışını, vefatı ve bazı kimselerin ömrünün en zor ve güç çağına kadar yaşamasını kapsayan bir süreci anlatır. Bu dönemde fizyolojik ve psikolojik olarak güç ve yetilerin azaldığı bir aşama başlar.

Kur'an'da geçen "erzeli'l-umur" terimi, yaşlılık döneminin fizyolojik ve psikolojik açıdan zor bir aşama olduğunu ifade eder. Bu dönemde akıl yetisi zayıflar, bilgi unutulur, duyuların işleyişi bozulur ve düşünme yetilerinde düzensizlikler ortaya çıkar. Ayette kullanılan "rezîl" terimi, bu aşamanın zorlukları ve bozulan durumun düzeltilmesinin mümkün olmadığını, bir geri dönüş olmadan sürecin devam ettiğini belirtir.

Peygamberimiz Hz. Muhammed Mustafa (s.a.v), yaşlılık döneminin getirdiği zorluklardan ve eksikliklerden Allahü-teala (c.c)'ya sığınmıştır. Bu, yaşlılık çağındaki insanın çaresizliğini ve sıkıntısını tasvir eder. Başka bir ayette de, Allahü-teala (c.c)'ın insanı rahimlerde tutup çocuk olarak dünyaya getirdiğini, büyütüp güç kazandırdığını, ardından bir kısmını çocukken, bir kısmını ise yaşlılık dönemine kadar yaşattığını ve bu süreçte bilgi sahibi olduktan sonra bile bazılarının bir şey bilmez hale geldiğini açıklar.¹⁰

“Hiç biriniz ister mi ki, kendisinin hürmalık ve üzümlüklerden bir bahçesi olsun, altında ırmaklar aksın, içinde her türlü ürünü bulunsun da, kendi üzerine de ihtiyarlık çökmüş ve elleri ermez, güçleri yetmez küçük, zayıf çocukları olsun. Derken ona ateşli bir bora isabet ediversin de o bahçe yanıversin. İşte Allahü-teala (c.c), âyetlerini size böylece açıklıyor. Umulur ki, düşünürsünüz.”¹¹

Ayet, özellikle yaşlılık dönemine vurgu yaparak, kişinin hayatının /sonraki aşamalarında karşılaşabileceği zorlukları ve sınavları ele alır. İhtiyarlık, genellikle fiziksel güçlerin azalması, enerjinin düşmesi ve yaşamın zorluklarıyla baş etmede daha fazla çaba gerektiren bir dönemdir. Ayet, bu yaşlılık döneminde insanların dünya nimetlerine olan bağımlılığını ve bu nimetlere karşı duydukları sevgiyle başa çıkma zorluğunu dile getirir.

Yaşlılık, genellikle insanların elde ettikleri maddi ve ailevi nimetlerle ilişkilidir. Ayet, bir kişinin hayatında birikmiş malvarlığı, bahçeler, nehirler gibi dünya nimetlerine sahip olabileceğini ve bu nimetlerle geçmiş yıllarını değerlendirebileceğini anlatır. Ancak, yaşlılıkla birlikte, kişi bu nimetlere karşı duyduğu sevgi ve bağlılığını sürdürmeyebilir. Fiziksel

⁹ Kur'an-ı Kerim, ts., Nahl 16/70.

¹⁰ Kur'an yolu : Türkçe meal ve tefsir 3. Cilt (Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), s. 420.

¹¹ Bakara 2/266.

kısıtlamalar, güçsüzlük ve belki de zayıf bir durumda olan çocuklar gibi unsurlar, yaşlılık dönemini daha zorlu hale getirebilir.

Ayet, yaşlılığın getirdiği bu zorluklara dikkat çekerek, insanları dünya nimetlerine karşı daha dengeli bir perspektifle yaklaşmaya ve bu nimetleri Allahü-teala'ya şükrederek kullanmaya çağırır. Yaşlılık dönemi, bir insanın hayatındaki imtihanların sadece bir örneğidir ve bu dönemdeki zorluklar, insanın sabrını, şükür duygusunu ve Allahü-teala'ya olan güvenini sınavan birer fırsat olarak değerlendirilebilir. Ayet, bu noktada insanlara dünya nimetlerine aşırı bağlılık yerine, Allahü-teala'ya yönelmeyi, O'na şükretmeyi ve yaşlılık dönemini de içeren hayatlarını O'nun rızası doğrultusunda yaşamayı hatırlatır.¹²

“Allahü-teala (c.c) O'dur ki, sizi güçsüz olarak yaratır, sonra güçsüzlüğün arkasından kuvvet verir. Sonra kuvvetin arkasından yine güçsüzlüğe ve ihtiyarlığa getirir. O dilediğini yaratır. ve O, her şeyi bilir, her şeye gücü yeter.”¹³

Bu ayet insanın yaşam döngüsünü anlatıyor. İnsan önce güçsüz bir halde yaratılır, sonra güçlenir, kuvvetli olur, fakat daha sonra tekrar zayıflar ve yaşlılık dönemine girer. Ayet, insanın yaratılışındaki evreleri anlatırken aslında insanın hayatının bir döngü olduğunu vurgular. İnsanın başlangıçta zayıf olduğunu hatırlatır ve hayatın değişkenliklerine dikkat çeker. Bu da insanın kendi sınırlarını ve Allahü-teala (c.c)'in gücünü anlaması için bir hatırlatmadır. Bu yaşam döngüsü, insanın mütevazı ve kibirli olmaması gerektiğini, çünkü her aşamanın geçici olduğunu öğütler.¹⁴

“Zekeriyya (a.s): "Ey Rabbim, benim nasıl oğlum olabilir? Bana ihtiyarlık gelip çattı, karım ise kısırdır." dedi. Allahü-teala (c.c): "Öyledir, fakat Allahü-teala (c.c) dilediğini yapar." buyurdu.”¹⁵

Bu ayet, Zekeriyya (a.s)'ın yaşlılık döneminde Allahü-teala'ya dua ettiği ve çocuk sahibi olma dileğini ifade ettiği bir durumu anlatır. Zekeriyya (a.s), karısıyla birlikte yaşlılık çağına gelmişlerdir ve çocuk sahibi olmaları doğal olarak mümkün görünmemektedir, çünkü hem Zekeriyya (a.s), ihtiyarlamıştır hem de eşi kısırdır.

Bu ayet, yaşlılıkla çocuk sahibi olmanın zorluğunu ve mucizevî olabileceğini vurgular. Zekeriyya (a.s), fiziksel olarak çocuk sahibi olma imkânının kalmadığını düşünerek bu durumu

¹² *Kur'an yolu : Türkçe meal ve tefsir 1. Cilt* (Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), s. 422.

¹³ Rum 30/54.

¹⁴ *Kur'an yolu : Türkçe meal ve tefsir 4. Cilt* (Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), s. 328.

¹⁵ Ali Imran 3/40.

Allahü-teala'ya arz eder. Ancak, Allahü-teala (c.c)'in gücü ve iradesi her şeyin üzerindedir. Ayette belirtildiği gibi, Allahü-teala (c.c) dilediğini yapabilir. Yaşlılık ve kısırlık gibi fiziksel sınırlılıklar insanlar için engel gibi görünebilir, ancak Allahü-teala (c.c)'in kudreti her türlü zorluğun üstesinden gelebilir.

Bu ayet, yaşlılığın getirdiği fiziksel kısıtlamaların bile Allahü-teala (c.c)'in mucizeleriyle aşılabılır olduğunu öğretir. İnsanların yaşlılık dönemlerinde bile umutsuzluğa kapılmamaları, Allahü-teala (c.c)'in dilediği her şeyin mümkün olduğuna inanmaları ve O'na yönelmeleri gerektiğini anlatır. Bu ayet, insanların yaşlılık çağında bile umutlarını kaybetmemeleri ve Allahü-teala (c.c)'in her şeye gücünün yettiğine olan inançlarını korumaları gerektiğini hatırlatır.

Kur'an-ı Kerim, insanlara yaşlılık dönemine giren anne ve babalarına nasıl iyi davranmaları gerektiği konusunda derin bir öğüt sunar. "Rabb'in, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi emretti. İkisinden birisi, yahut her ikisi, senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa sakın onlara "öf!" bile deme, onları azarlama! Onlara güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: 'Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et.' diyerek duâ et"¹⁶ Bu ayette görüldüğü üzere, yaşlanan ebeveynlerin ihtiyaçlarını anlamamızı, onlara karşı şefkatli, saygılı ve yardımsever olmamız gerektiğini vurgular. Çünkü yaşlılık, beraberinde fiziksel zorlukları, hafıza kaybını ve sağlık sorunlarını getirebilir, bu da anne-babanın daha fazla anlayışa ve yardıma ihtiyaç duymalarına neden olabilir.¹⁷

"Allahü-teala, sadece kendisine kulluk etmenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi emretti" diyerek, anne-babaya hizmetin ibadetin bir parçası olduğunu öne sürer. Eğer anne veya baba yaşlılık çağına ulaşırsa, onlara karşı sabırlı olmalı, kaba davranmaktan ve onları incitmekten kaçınmalıyız. Bu ayet, "onlara 'öf!' bile deme, onları azarlama! Onlara güzel söz söyle. Onları esirgeyerek alçak gönüllülükle üzerlerine kanat ger ve: 'Rabbim! Küçüklüğümde onlar beni nasıl yetiştirmişlerse, şimdi de Sen onlara (öyle) rahmet et.' diyerek dua et" şeklinde açıklanarak, anne-babanın yaşlılık dönemindeki zorluklarını anlama ve duyarlılık gösterme çağrısını yapar.

¹⁶ İsra 17/23-24.

¹⁷ *Kur'an yolu 1. Cilt*, s. 556.

Anne-baba yaşlılık döneminde sağlık sorunları ile karşılaşabilir, bu durumda da onlara karşı anlayışlı ve sabırlı olmamız gerektiğini belirtir. Bu ayetler, anne-babaya karşı iyilik ve şefkatte bulunmanın, onları kucaklamak ve korumak, kısacası ihsan ve iyilikte bulunmanın temel bir prensip olduğunu vurgular. Bu, yaşlılık dönemindeki anne-babalarımıza sevgi ve saygıyla yaklaşmamız gerektiğini, onlara hizmet etmenin bir görev olduğunu hatırlatır.

"İhtiyarlık halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamd olsun. Şüphesiz ki Rabbim duamı çok iyi işitir."¹⁸

Bu ayet, Hz. İbrahim'in (a.s.) yaşlılık döneminde Allah'a şükür ve hamd ettiği bir ifadeyi içermektedir. İbrahim (a.s.), yaşlılık çağına ulaştığında Allah'a şükrederek, O'nun kendisine İsmail ve İshak gibi salih evlatları lütfetmesine minnettarlığını ifade eder. İbrahim (a.s.) şöyle der: "İhtiyarlık halimde bana İsmail'i ve İshak'ı lütfeden Allah'a hamd olsun. Şüphesiz ki Rabbim duamı çok iyi işitir." Bu ayet, bir peygamber olan İbrahim'in yaşlılık döneminde Allah'a olan şükranını ve minnettarlığını ifade eder. İbrahim (a.s.), Allah'ın kendisine İsmail ve İshak gibi salih evlatları bahşetmesini bir lütuf olarak görmekte ve bu lütufa karşı derin bir şükran duygusu içinde bulunmaktadır.

Yaşlılık, genellikle fiziksel güçlerin azaldığı, enerjinin düşük olduğu bir dönem olarak tanımlanabilir. İbrahim (a.s.), bu yaşlılık döneminde dahi Allah'ın lütuflarını hatırlayarak şükretmekte ve O'na hamd etmektedir. Bu, yaşlılık çağında dahi Allah'a yönelmenin, O'nun nimetlerini anlamanın ve şükretmenin önemini vurgular.

Ayrıca, İbrahim'in ifadesinde dua ettiği belirtmesi, yaşlılık döneminde bile Rabbine yönelerek O'ndan yardım ve lütuf istemenin bir ifadesidir. Bu ayet, yaşlılık çağında bile duanın güçlü bir ibadet ve iletişim aracı olduğunu gösterir. İbrahim (a.s.), yaşlılık ve zayıflık döneminde bile Rabbine duygusal bir bağlılıkla yaklaşmıştır.

Kur'an-ı Kerim'de anne-babaya saygı konusunda, onlara en hafif şekilde bile öfkeli bir tavır göstermememiz gerektiği vurgulanmıştır. "Onlara öf bile deme" ifadesi, anne-babamıza karşı nazik olmamızı, onları azarlamamamızı ve güzel sözlerle hitap etmemizi öğretir. Bu, yaşlı anne-babaya özellikle "öf" dememenin, yani onları yalnız bırakmamanın ve ilgi göstermenin önemini belirtir. Yaşlı anne-babalarla iletişimi koparmak, onlarla ilgilenmekten duyulan rahatsızlığı ifade edebilir.

¹⁸ İbrahim 14/39.

Kur'an-ı Kerim yaşlı insanlara karşı sorumluluklarımızı hatırlatmanın yanı sıra, yaşlı insanların huzur ve güven içinde yaşamalarını sağlamanın önemini vurgular. Yaşlı bireylere karşı sevgi ve saygı göstermek, onlarla ilişki kurmak, güzel sözlerle hitap etmek, onların yaşam kalitesini artırabilir ve onlara huzur veren bir ortam sağlayabilir. Bu nedenle, Kur'an, yaşlı anne-babalara ve yaşlılara karşı gösterdiğimiz davranışın, onların güvenliği ve mutluluğu için kritik bir rol oynadığını öğretir.¹⁹

"İbrahim dedi ki: 'Bana ihtiyarlık gelmişken, beni mi müjdeliyorsunuz, neye dayanarak beni müjdeliyorsunuz?'"²⁰ Bu ayet, Hz. İbrahim'in (a.s.) yaşlılık dönemine işaret eder ve onun, Allah'ın kendisine bir oğul müjdesiyle şaşkınlığını ifade eder.

İbrahim (a.s.), yaşlılık çağına ulaştığında, kendisi ve eşi Sara'nın çocuk sahibi olma ihtimalinin düşük olduğunu biliyordu. Bu nedenle, Allah'ın kendisine bir oğul müjdesi verildiğinde şaşkınlık içindeydi. Çünkü fiziksel olarak çocuk sahibi olma olasılığı azalmıştı. İbrahim (a.s.), bu müjdenin gerçekleşmesi için şüpheyle bakmaktaydı ve bu şüpheyi ifade etmektedir.

Bu ayet, insanın yaşlılık döneminde dahi Allah'ın kudretinin sınırları olmadığını, O'nun dilediği her şeyi gerçekleştirebileceğini öğretir. İbrahim (a.s.), yaşlılık çağında bile Allah'ın sürpriz lütuflarına açık bir durumda olmalıdır. Ayet, insanın dünya mantığı ve olayların normal seyriyle sınırlı olmadığını, Allah'ın dilediği zaman mucizevi olayları gerçekleştirebileceğini hatırlatır.

İbrahim'in (a.s.) bu sorusu, Allah'ın olağanüstü mücadelelerle dolu hayatında bir dönemi temsil eder. Allah, İbrahim'e bir oğul müjdesi verir ve İsmail (a.s.) ve İshak (a.s.) gibi peygamberler onun soyundan gelir. Bu, Allah'ın kudretini ve hikmetini bir kez daha gösterir. Bu ayet, insanların yaşlılık döneminde bile Allah'ın sürpriz lütuflarına açık olmalarını ve O'nun her şeye kadir olduğuna inanmalarını öğretir.²¹

"Allah, sizi yarattı. Sonra sizi öldürecek. İçinizden kimileri de, bilgili olduktan sonra hiçbir şeyi bilmesin diye ömrünün en düşkün çağına ulaştırılır. Şüphesiz Allah hakkıyla bilendir, (her şeye) hakkıyla gücü yetendir."²² Bu ayet, insan yaşamının değişken ve evrelerle dolu olduğunu, Allah'ın hikmeti ve kudretiyle her bir evrenin belirlendiğini ifade eder.

¹⁹ Kur'an yolu 3. Cilt, s. 322.

²⁰ Hicr 15/54.

²¹ Kur'an yolu 3. Cilt, s. 356.

²² Nahl 16/70.

Bu ayetin yaşlılıkla bağlantısını şu şekilde yorumlayabiliriz:

- Yaşamın Evreleri: Ayet, insan hayatının yaratılış, yaşama süreci ve ölüm evrelerini vurgular. İnsanlar yaratıldıktan sonra bir süre yaşarlar ve sonunda ölümlerle karşılaşır. Bu, insan hayatının kaçınılmaz bir gerçeğidir ve yaşlılık, bu evrelerden biridir.

- Ömür Süresinin Çeşitliliği: Ayet, Allah'ın hikmetinin bir yansıması olarak ömrün süresinin çeşitli olabileceğini ifade eder. İnsanların ömür süreleri farklıdır ve bu süre, Allah'ın hikmeti doğrultusunda belirlenir. Kimi insanlar, özellikle biraz bilgi sahibi olduktan sonra, yaşlanma ve zihinsel düşüş süreçlerini yaşamamak için ömrün en kötü çağına kadar yaşatılırlar.

- Bilgi ve Yaşlılık İlişkisi: Ayet, biraz bilgi sahibi olduktan sonra eşyayı önceki gibi bilememek durumunu vurgular. Bu, yaşlılık döneminde bazı zihinsel değişiklikleri ifade edebilir. Yaşlılık, bazı insanlarda hafıza kaybı, bilişsel düşüş ve bilgi işleme becerilerinde azalma gibi durumları beraberinde getirebilir.

- Allah'ın Bilgisi ve Kudreti: Ayet, Allah'ın her şeyi bilen ve büyük kudret sahibi olduğunu vurgular. Yaşlanma ve ölüm, Allah'ın hikmeti ve planı içindeki evrelerdir. Bu süreçler, insanların yaratılış amacına uygun olarak şekillendirilir.²³

Bu ayet, insan hayatının değişik yönlerini ve Allah'ın hikmetini anlamak için bir davet olarak görülebilir. İnsanlar, yaşlılık dönemlerinde bile Allah'ın kudretine boyun eğmelidirler, yaşamın geçici ve planlı bir süreç olduğunu kabul etmelidirler.

“Şöyle demişti: 'Ey Rabbim! Şüphesiz (artık öyle bir durumdayım ki) benim kemiğim zayıflayıp gevşedi ve başım(in saçı) bembeyaz alev gibi tutuştu. Sana dua etmekle de ey Rabbim, hiçbir zaman bedbaht olmadım.’”²⁴ Bu ayet, Hz. Zekeriya (a.s)'ın (aleyhisselam) yaşlılık dönemine işaret eden bir ifadeyi içerir.

Bu ayetin yaşlılıkla bağlantısını şu şekilde yorumlayabiliriz:

Fiziksel Zayıflık: Hz. Zekeriya (a.s), kemiğinin zayıfladığını ve saçlarının bembeyaz olduğunu ifade eder. Bu, fiziksel zayıflık ve yaşlanmanın belirtileridir. Yaşlılık, genellikle vücudun gücünün azalması, kemiklerin zayıflaması gibi fiziksel değişiklikleri içerir.

Dua ve İbadet: Ayet, Hz. Zekeriya (a.s)'ın yaşlılık döneminde dahi Rabbinden dua etme ve ibadet etme azminin devam ettiğini gösterir. Yaşlılık, bazı insanlarda ibadet etme konusunda

²³ Kur'an yolu 3. Cilt, s. 420.

²⁴ Meryem 19/4.

bir düşüğe neden olabilir, ancak Hz. Zekeriya (a.s)'ın durumu, yaşlılık döneminde bile ibadetin ve dua etmenin önemini vurgular.

Rabbe Güvenme: Hz. Zekeriya (a.s), yaşlılık ve fiziksel zayıflık durumunda bile Rabbine güvenmekte ve O'na dua etmektedir. Bu, yaşlılık döneminde de Allah'a olan bağlılığın sürdürülmesi gerektiğini gösterir. İnsanlar yaşlandıkça, Allah'a olan güvenleri ve bağlılıklarıyla ilişkilerini sürdürmelidirler.

Bedbaht Olmamak: Hz. Zekeriya (a.s), yaşlanmasına rağmen Rabbe olan bağlılığı ve ibadeti nedeniyle hiçbir zaman bedbaht olmadığını ifade eder. Bu, yaşlılık dönemlerinde de Allah'a yönelmenin, O'na dua etmenin ve ibadet etmenin insanı huzurlu kılacağını gösterir.²⁵

Bu ayet, yaşlılık döneminin fiziksel zorluklarına rağmen ruhsal bir sağlamlığı, dua etme ve ibadet etme azmini içinde barındırabileceğimizi vurgular. Hz. Zekeriya (a.s)'ın yaşlılık dönemindeki bu örnekliliği, insanların yaşlandıkça Allah'a olan bağlılıklarını sürdürmeleri ve ibadetlerini eksik etmemeleri gerektiğini hatırlatır.

“Ey insanlar! Eğer öldükten sonra dirilmekten şüphede iseniz, (bilin ki) ne olduğunuzu size açıklamak için şüphesiz biz sizi topraktan, sonra nutfeden sonra bir alekadan (embriyodan) sonra yapısı belli belirsiz bir et parçasından yaratmışızdır. Dilediğimizi belli bir süreye kadar rahimlerde tutarız. Sonra sizi bir çocuk olarak çıkartırız, sonra sizi, olgunluk çağına erişmeniz için bırakırız. Bununla beraber kiminiz öldürülür, kiminiz de önceki bilgisinden sonra, hiçbir şey bilmemek üzere, ömrünün en fena zamanına ulaştırılır. Bir de yeryüzünü görürsün ki kupkuru; fakat biz onun üzerine su indirdiğimiz zaman, harekete geçer, kabarıp ve her güzel çiftten bitkiler bitirir.”²⁶ Bu ayet, insanın yaratılış sürecini ve yaşam evrelerini anlatarak öldükten sonra dirilmeyi hatırlatır. Ayrıca, yeryüzünün ölü ve kurumuş bir halinden su ile canlanarak bitkilerin yeşermesini örnek olarak sunar.

Bu ayetin yaşlılıkla bağlantısını şu şekilde yorumlayabiliriz:

Yaşamın Evreleri: Ayet, insan yaşamının çeşitli evrelerini vurgular, başlangıcından başlayarak çocukluktan olgunluğa kadar devam eder. Yaşlılık, hayatın doğal bir evresidir ve bu evrede insanlar olgunluk çağından sonra bir süre daha yaşarlar.

Fiziksel Gelişim ve Yaşlılık: Ayet, insanın topraktan, nutfeden, embriyodan ve et parçasından yaratıldığını belirtir. Fiziksel gelişim, embriyo döneminden başlayarak olgunluğa

²⁵ *Kur'an yolu 3. Cilt*, s. 589.

²⁶ Hac 22/5.

kadar devam eder. Yaşlılık ise bu evrelerin doğal bir sonucudur, bu süreç içinde vücut daha önceki gücünü kaybedebilir.

Ölüm ve Diriliş: Ayet, ölümün ardından dirilişe dikkat çeker. İnsanların yaratılış süreçlerini hatırlatarak, Allah'ın gücünü ve yaratma kabiliyetini vurgular. Yaşlılık, ölümle doğrudan bağlantılıdır ve bu ayet, ölümden sonraki dirilişi anlatarak insanlara dünya hayatının geçici olduğunu hatırlatır.

Doğanın Dirilişi: Ayet, yeryüzünün ölü ve kuruyken su ile canlanarak bitkilerin yeşermesini örnek olarak sunar. Bu, Allah'ın kudretini ve ölü bir şeyi canlandırma yeteneğini gösterir. Benzer şekilde, yaşlılık dönemindeki insanlar da ölümden sonra dirilecekleri inancını taşırlar.²⁷

Bu ayet, yaşlılık dönemindeki insanlara, hayatın geçici olduğunu, Allah'ın yaratma ve diriltme gücünü anlamalarını, yaşamları boyunca ibadet etmelerini ve ahirete hazırlanmalarını hatırlatır. Yaşlılık, ölüme doğru bir adım olsa da, bu ayet insanlara Allah'ın kudreti ve rahmetiyle dolu bir dirilişin mümkün olduğunu öğretir.

Musa, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan bir çok insan buldu. Onların gerisinde de (hayvanlarını suyun olduğu yerden) geri çeken iki kadın gördü. Onlara 'Derdiniz nedir?' dedi. Şöyle cevap verdiler: "Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır."²⁸ Bu ayet, Hz. Musa'nın Medyen'e ulaştığında karşılaştığı bir olayı anlatır."

Bu ayetin yaşlılıkla bağlantısını şu şekilde yorumlayabiliriz:

Babanın Yaşlılığı: Ayette bahsedilen iki kadın, babalarının çok yaşlı olduğunu ifade ederler. Bu durum, yaşlılık çağına ulaşan bir babanın çocuklarına olan ihtiyacını ve korunmaya muhtaç olduğunu gösterir. Babalarının yaşlılığı, onların günlük hayatta faaliyet göstermelerini ve hayvanlarını sulamalarını zorlaştırır.

Çobanların Yardımı: Kadınlar, çobanların hayvanları suladıktan sonra kendi hayvanlarını sulamaları gerektiğini belirtirler. Ancak çobanlar suyun etrafından çekilmeden önce bu işlemi gerçekleştiremezler. Bu durum, yaşlı bir babanın kendi günlük işlerini yapmasının zor olması nedeniyle kızlarının yardıma ihtiyaç duyduğunu gösterir.

²⁷ *Kur'an yolu 3. Cilt, s. 713.*

²⁸ *Kasas 28/23.*

Hz. Musa'nın Yardımı: Hz. Musa, bu durumu fark eder ve kadınlara yardım etmek amacıyla suyu çekip hayvanlarını sulamalarına izin verir. Bu, babalarının yaşlılığı nedeniyle zor durumda olan kadınlara yardım elini uzatma çabasını gösterir.²⁹

Bu ayet, yaşlılık dönemindeki bir babanın zorluklarını ve bu durumun aile üyeleri üzerindeki etkilerini anlatarak, yardıma muhtaç olan yaşlı bireylerin toplum içindeki konumlarına dikkat çeker. Ayrıca, Hz. Musa'nın bu durumu fark edip yardım etmesi, yaşlılara saygı ve yardımseverlik gösterilmesi gerektiğini vurgular.

"Allah O'dur ki, sizi güçsüz olarak yaratır, sonra güçsüzlüğün arkasından kuvvet verir. Sonra kuvvetin arkasından yine güçsüzlüğe ve ihtiyarlığa getirir. O dilediğini yaratır. Ve O, her şeyi bilir, her şeye gücü yeter."³⁰ Bu ayet, insanın yaşamındaki değişen durumları ve yaşlanma sürecini anlatır.

Bu ayetin yaşlılıkla bağlantısını şu şekilde yorumlayabiliriz:

Fiziksel Değişimler: Ayet, insanın fiziksel durumundaki değişimlere vurgu yapar. İnsan yaşamının farklı evrelerinde güçsüz olarak yaratılır, daha sonra kuvvetlenir. Ancak bu kuvvetin ardından tekrar güçsüzlük ve ihtiyarlık dönemine geçiş yaşanır. Bu, yaşlanma sürecinin bir parçasıdır ve insanın fiziksel olarak zayıflamasını, yaşlanmasını anlatır.

Allah'ın Yaratma İlmî: Ayet, Allah'ın yaratma gücüne ve hikmetine vurgu yapar. İnsanın yaşamındaki değişimleri, güçsüzlükten kuvvete, kuvvetten yeniden güçsüzlüğe ve ihtiyarlığa geçişi Allah'ın kudretiyle gerçekleşen bir süreç olarak anlatır. Bu, yaşlanmanın Allah'ın iradesi ve tasarımı gereği olduğunu ifade eder.

Hayatın Döngüsellığı: Ayet, insan yaşamındaki değişimlerin bir döngü olduğunu vurgular. İnsanın yaşamı güçsüzlükle başlar, güçlenir ve tekrar güçsüzleşip yaşlanma dönemine ulaşır. Bu döngüsel süreç, insan yaşamının bir gerçeğidir ve yaşlılık insan hayatının doğal bir parçasıdır.

Allah'ın Bilgisi ve Gücü: Ayet, Allah'ın her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten olduğunu vurgular. Yaşlanma ve yaşamın döngüsü, Allah'ın iradesiyle gerçekleşen bir süreçtir. İnsanın yaşlanma süreci de O'nun hikmeti içinde şekillenir.³¹

Bu ayet, insanın yaşamındaki değişimlerin Allah'ın kontrolü ve iradesi altında olduğunu hatırlatır. Yaşlanma ve fiziksel zayıflama, insanın yaşamının doğal bir parçasıdır ve

²⁹ *Kur'an yolu 4. Cilt*, s. 223.

³⁰ Rum 30/54.

³¹ *Kur'an yolu 4. Cilt*, s. 328.

Allah'ın hikmetinin bir ifadesidir. Bu durum, insanlara yaşlanma sürecini anlayışla karşılamaları, sabırlı olmaları ve Allah'ın yaratma planına boyun eğmeleri gerektiğini öğretir.

Peygamberimiz Hz Muhammed (s.a.v)'in anne ve babası genç yaşta vefat ettikleri için, onlarla ilgili somut örneklerden mahrumuz. Ancak, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v)'in yaşlılarla ve aile değerleriyle ilgili tavsiyeleri ve davranışlarından yola çıkarak, eğer anne-babası yaşasaydı nasıl davranacağı konusunda bir fikir edinebiliriz. Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v), bir sahabeye müşrik olan annesiyle görüşmeyi kesmemesini, ilişkiyi devam ettirmesini önermiştir. Ayrıca, hadislerde anne-babanın değerine vurgu yaparak, en fazla iyiliği annenin hak ettiğini belirtir. Bu durum, annenin hamilelik, doğum ve emzirme gibi zorluklara daha fazla katlanmış olmasından kaynaklanır. Bu nedenle, Allah'tan sonra anne-babaya iyilik yapmak, Kur'an'ın öğrettiği bir sorumluluktur. Ayetlerde, "Bana ve anne-babama şükret."³² ve "Biz insana anne-babasına iyilik yapmasını tavsiye etmişizdir."³³ ifadeleri bu görevi vurgular. Aynı şekilde hadislerde, anne-babaya karşı gelmenin büyük günahlar arasında olduğu öğretilir.

Anne-baba, bir kişi için Allah'tan sonra en büyük iyilikte bulunan kişilerdir. Onların evlatları üzerinde birçok hakları vardır. Bu hakları tam olarak yerine getirmek her zaman mümkün olmayabilir. Ebeveynlerini memnun etmeyen bir kişi, Allah'ın da memnun olmadığı bir durumda sayılır. Günümüzde aile yapısı giderek değişiyor ve çekirdek aile modeli daha yaygın hale geliyor. Ancak çekirdek ailede bile, aile üyelerinin anne-babalarına karşı ilgi ve saygılarını sürdürmeleri dinî bir sorumluluktur.

Çocukların büyüklerden etkilenmesi ve onlara güven duyması önemlidir. Başta anne-babaya iyi davranmak, saygı göstermek ve sevgiye dayalı bir uyum, bir ailenin olmazsa olmaz unsurlarıdır. Anne-baba isteklerinin uygun bir şekilde yerine getirilmesi önemlidir. Ancak, meşru sınırlar içinde kalmak önemlidir. Diğer insanlarla ilişkilerde de aynı prensipler geçerlidir, yani meşru çerçeveyi aşmak uygun değildir.

3. Hadislerde Yaşlılık ve Öğütler

Mekke'nin fethedildiği gün... Resûl-i Ekrem'in dostu Hz. Ebû Bekir, yaşlı babası Ebû Kuhâfe'yi Peygamber Efendimiz'in huzuruna getirmişti. Saçları ve sakalı bembeyaz olan bu

³² Lokman 31/14.

³³ Ankebut 29/8.

ihtiyarı karşılayan Peygamberimiz, mütevazı ve zarif bir şekilde şöyle dedi: "Eğer sen onu evine bıraksaydın, ben ona giderdim, değil mi?"

Ebû Kuhâfe, o gün Müslüman olacaktı, Allah'a ve Resûlü'ne iman edecekti. Hz. Ebû Bekir cevap verdi: "Ey Allah'ın Resûlü! Onun sana yürüyüp gelmesi, senin ona gelmeden daha uygun olurdu." Sonra Peygamber Efendimiz, yaşlı adamın önüne oturdu ve onun göğsünü sıvazlayarak "Müslüman ol!" buyurdu. Ebû Kuhâfe kabul etti, hayata İslam'la şeref bulma ve huzura erme kararı aldı.³⁴

Yaşlılık... İnsanın geride bıraktığı ömrünü sorguladığı, zamanla kendini ölüme bir adım daha yakın hissettiği bir dönem. Kimisi için zamanın son demleri, kimisi içinse vuslatın kapısına uzanan son kıvrım. Allah Resûlü'nün, "İnsan, kendisini ölümcül tehlikelerle birlikte yaratılmıştır. Bu tehlikeleri atlarsa bile, yaşlılık gelir ve sonunda ölüm kaçınılmaz olur."³⁵ şeklinde buyurduğu gibi, hayatın son durağıdır yaşlılık, sonbaharıdır hayatın.

Gençken sağlığını değerlendiren yaşlı, çocukluk, gençlik ve olgunluk dönemlerinin güzelliklerini yaşamanın mutluluğunu hissederken, aynı zamanda dünyadan ayrılmanın endişesi taşır. Sağlığın ve geçen zamanın kıymetini anlamamış olan yaşlı ise, geçmişini geri getirememenin ve eksiklikleri telafi edememenin üzüntüsü içindedir.

Her hastalığın bir tedavisi vardır, ancak Allah ihtiyarlığın çaresini yaratmamıştır. İnsan, zamanla vücudundaki değişikliklere şahit olur. Küçükken büyür, güçlenir, olgunlaşır ve sonra tekrar çocuk gibi zayıflar. Artık eskisi gibi göremez, işitemez ve rahatça hareket edemez hale gelir. Kısacası, önceki aktivitelerini yapamaz hale gelir. İlahi yasaya göre cilt kırışır, bel bükülür, saçlar ağarır. Düşünce ve idrak gücü azalır. Rabbimiz, "Uzun ömür verdiğimiz kişiyi yaratılışında tersine çeviririz. Hâlâ düşünmeyecekler mi?"³⁶ şeklinde ifade ettiği bu yaşlılık belirtileri ortaya çıktığında, gücünü kaybetmiş, beli bükülmüş, gençliğini ve güzelliğini kaybetmiş insan, neredeyse çocuksu bir hal alır ve merhamet bekler hale gelir.

Yüce Allah, Kuran-ı Kerim'de yaşlılık dönemini "erzelü'l-umr" olarak tanımlar, yani ömrün en zor ve düşkün zamanı olarak ifade eder: "Allah sizi yarattı, sonra sizi öldürecek. Kimi insan, bilgi sahibi olduktan sonra hiçbir şeyi hatırlamayacak şekilde ömrünün en zorlu dönemine ulaştırılır. Allah, her şeyi en iyi bilen ve gücü yeten bir şekilde hükmedendir."³⁷

³⁴ Asri Çubukcu, "Ebû Kuhâfe", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994).

³⁵ M. Yaşar Kandemir, "Tirmizî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012).

³⁶ Yasin 36/68.

³⁷ Nahl 16/70.

Herkesin ömrü farklıdır. Kimisi kısa, kimisi uzundur. Ayette, uzun süre yaşayan kişilerin genellikle ömrünün en zor dönemine ulaşacakları vurgulanmaktadır. Bu dönem, kişinin zihinsel ve bedensel birçok yeteneğinin zayıflayacağı, hatta kaybolacağı bir dönemdir. Bu nedenle insan, bu dönemde gençlikte sahip olduğu güçlere geri dönemez.

Allah, sizi başlangıçta güçsüz olarak yarattı, sonra bu güçsüzlüğün ardından bir güç verdi, daha sonra bu gücün ardından tekrar güçsüzlük ve yaşlanma sürecini yaşattı. O, dilediğini yaratır. Allah, gerçek anlamıyla her şeyi en iyi bilen ve tam güce sahip olandır."³⁸ Bu ayette Allah, insanın gençken sahip olduğu güç ve sağlığı yaşlanınca geri alarak kişiyi zayıf bir duruma düşüren yaratıcıdır. Peygamber Efendimiz bu gerçeği bildiği için dua ederken sık sık ihtiyarlık ve bu dönemde gelen zayıflıktan Allah'a sığınır: "Allah'ım, cimrilikten, tembellikten, ömrün en zorlu döneminden, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden sana sığınırım."³⁹ İnsan, hayat ve ölümün Allah tarafından bir sınav olarak yaratıldığının farkında olmadan, güçlü, itibarlı ve güzel çağlarında dünyanın geçici zevklerine aldanır. Sağlığını ve zamanını doğru değerlendirmeden ömrünü geçirir. Şeytan, insanın doğasında bulunan ebediyet duygusunu kullanarak Hz. Âdem'i bile kandırmıştır: "Ey Âdem! Sana sonsuz bir yaşam ağacını ve asla sona ermeyecek bir hükümdarlığı göstereyim mi?"⁴⁰

Ölüme yaklaşmış olmasına rağmen, dünya tutkularının peşinde koşan kişinin durumu zorlu bir durumdur. Peygamber Efendimiz, "İnsan büyüdükçe mal sevgisi ve uzun yaşama isteği de büyür." diyerek insanın yaşlanmasına rağmen bazı dünya tutkularından vazgeçmekte zorlanabileceğini belirtiyor. Yaşlılık, olgunluk ve vakarla Allah'a daha da yaklaşması beklenirken, dünyaya olan bağlılık nedeniyle günaha düşen biri Allah'ın gazabını çekebilir. Peygamberimiz (sav) bu konuda, Allah'ın en çok kızdığı üç kişiden birinin zina yapan yaşlı kişi olduğunu söylemiştir. Büyükler bile ahlaki değerlere uymazsa, toplumun düzelmesi mümkün müdür? Cennete girecek olanlara seslendiğinde, ömrünü boşa harcamış insan büyük bir pişmanlık içinde kalacaktır. Çünkü ahirette mahrum olacakları, dünyada sahip olmak için her şeyini feda ettiği şeylerdir. Özellikle yaşlılık döneminde düşkün olduğu mülk ve uzun yaşama isteği... Cennette bunların hepsi bulunur: Ölümsüz bir hayat, hastalanmayan bir sağlık, asla yaşlanmayan gençlik ve sınırsız bolluk. Bu nedenle insan,

³⁸ Rum 30/54.

³⁹ *Hadislerle İslam : hadislerin hadislerle yorumu* (Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013), s. 279.

⁴⁰ Taha 20/120.

geçici dünya için değil, kalıcı ahiret hayatı için hazırlık yapmalıdır. Bedeni etkileyen hastalıklar, yaşlılığın getirdiği güçsüzlük ve ansızın gelen ölüm gelmeden önce hayırlı işlere yönelmeye çalışmalıdır. Çünkü imanla süslenmiş uzun bir ömür, inanan bir kişiye iyiliklerini artırma şansı tanır. Allah'a eşlik eden bir mümin, tüm hatalarına rağmen sonunda cennete ulaşır. Peygamberimiz, asâsına dayanarak gelen yaşlı bir kişinin günahlarının affedilip affedilmeyeceği sorusuna, "Allah'tan başka ilah olmadığına şahitlik ettin mi?" diye sormuş, yaşlı kişi bu şahitliği yapınca da önceki tüm hatalarının affedildiğini belirtmiştir.

Evet, içtenlikle Allah'a ve peygamberine inanan, bu yolda çaba harcayan ve bunun için yaşlanan bir kişi, Allah'ın gözünde sevaplar kazanır, günahları affedilir ve derecesi yükselir. Hatta Peygamberimiz, "Kim saçını ve sakalını Allah'ın işi için beyazlatırsa, kıyamet günü için bu beyazlık kendisine bir ışık olur."⁴¹ diyerek böyle insanları övmüştür.

Dünya, ahiretin tarlası gibidir ve yaşlılık, gençliğin hasat zamanıdır. Gençlikte ne ekersek, yaşlılıkta onu biçeriz. Urve⁴², yaşlılıkta bir şeyler bilmeden sorulara cevap vermenin acı olduğunu söyler. Oğullarına şöyle der: "Çocuklarım, öğrenin! Şu an küçüksünüz, ama bir gün başkalarına öğretecek büyükler olacaksınız."

3.1 Hadislerde Yaşlılığa Verilen Değer

Yaşlı insan, gençlik döneminde edindiği bilgi ve tecrübeyi yılların verdiği olgunlukla birleştirir. Bu birikimi, yeni nesillere aktararak gençliğe fayda sağlar. Aynı zamanda toplum içinde danışılan, değeri bilinen bir kişilik olur. İtibarını artırır ve topluma katkıda bulunan, faydalı bir birey haline gelir. "İhtiyar" kelimesi, seçkin, tecrübeli anlamlarını çağrıştırır ve toplumda görüşleri önemsenen bilge kişiliği ifade eder. Hz. Ömer'in yaşlı kadınlardan görüş almasını örnek olarak verebiliriz. Bazen sadece bir tas çorba ile bile insanların sevgisini kazanabilir. Örneğin, bir grup ashâbın zaman zaman ziyaret ettiği yaşlı bir nine, onlara özel olarak cuma günleri yemek hazırlar ve bu onlar için büyük bir mutluluk kaynağı olur. Bu durum, insanî ilişkilere verilen önemi gösterir.

İnsanlar, birlikte yaşamanın gerekliliği olarak çevreleriyle sürekli iletişim kurmak ve insan ilişkilerini sürdürmek isterler. Yaşlılık döneminde bu bağlılık daha da güçlenir. Yaşlıları toplumdan uzaklaştırmak, dışlamak, onları mutsuzluğa ve yalnızlığa sürüklemek demektir. Oysa Allah'ın Resûlü, "Eğer bükülmüş beli olan yaşlılar, süt emen bebekler ve otlayan

⁴¹ Nureddin el-Heysemi, *Mecmau'z-Zevaid* (Ocak Yayıncılık, 2007), 5/158.

⁴² İrfan Aycan, "Urve b. Zübeyr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2012).

hayvanlar olmasaydı, üzerinize azap yağardı."⁴³ diyerek yaşlıların, toplum için bir rahmet kaynağı olduğunu ve diğer insanların onlar sayesinde nimetlendiğini vurgular. Bu nedenle yaşlılara yapılan ziyaretler, onların kendilerini daha iyi hissetmelerine yardımcı olacaktır. Özellikle eşini kaybetmiş yaşlı kişileri veya çocuklarından uzakta olan anne babaları ziyaret etmek, onları hayata bağlayacak ve yalnızlık nedeniyle oluşabilecek sıkıntılara engel olacaktır.

Çocuklar, yaşlanmış anne babalarını kolayca bulabilmelerine rağmen onları ziyaret etmemek, büyük bir vefasızlıktır. Peygamber Efendimiz, "Rabbin rızası, anne babanın rızasına bağlıdır. Rabbin öfkesi ise anne babanın öfkesine bağlıdır." diyerek, anne babayı memnun etmenin Allah'ı memnun etmekle eş değer olduğunu belirtmiştir. Yaşlandıklarında onları memnun etmenin en güzel yolu sık sık ziyaret etmektir. Peygamber Efendimiz, "Akrabalarıyla ilişkisini kesen kimse cennete giremez." diyerek koyduğu genel kural, öncelikle anne babalar için geçerlidir. Anne ve babası yanında yaşlanan bir kişinin, onlara saygı ve iyilik göstermeyen kişinin durumu çok ciddidir. Sevgili Peygamberimiz, "Burnu yere sürtünsün!" diyerek bu durumu üç kez tekrarlar. Ashâb, "Yâ Resûlallah, kimdir o?" diye sorunca Hz. Peygamber, "Annesiyle babasından biri veya her ikisi yaşlanmışken cennete giremeyen kişidir." açıklamasını yaparak cennete gitmeyi anne babanın hoşnutluğu ile bağdaştırır.

Bu yüzden her gün anne, baba, dede veya nineye yaşlılık dönemlerinde destek olmak, onlara karşı sorumluluk, şefkat, yardım ve sevgi göstermek gerekir. İlâhî emre uygun olarak, özellikle yanında yaşlanan anne ve babaya güzel davranmak önemlidir. "Eğer onlardan biri ya da her ikisi senin yanında ihtiyarlık çağına ulaşırsa, sakın onlara 'Öf!' bile deme, onları azarlama, onlara tatlı ve güzel söz söyle. Onlara merhamet ederek tevazu kanadını indir ve de ki: 'Rabbim! Tıpkı beni küçükken koruyup yetiştirdikleri gibi sen de onlara merhamet et.'"⁴⁴ âyetinde ifade edildiği gibi evlatlar, anne babalarına dua etmeli ve onların hayır dualarını almalıdır. Çünkü anne babanın duaları reddedilmeyen dualar arasındadır. Hatta sadece anne baba değil, diğer yaşlıların duaları da kabul edilir. Peygamber Efendimiz, "Allah Teâlâ, sünnete bağlı bir şekilde istikamet üzere yaşayan, saçları ağarmış ihtiyar bir Müslüman kendisine dua

⁴³ M. Yaşar Kandemir, "el-Müsned", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2006), 32/11/511.

⁴⁴ İsra 17/23.

ettiğinde, kuşkusuz ona istediğini vermektten hayâ eder."⁴⁵ diyerek ihtiyar kimselerin dualarının da kabul olacağını belirtmiştir. Ebû Hüreyre'nin annesi, oğlunun ihtiyar hâlinde kendisine gösterdiği iyiliklere karşılık olarak şu duayı yapar: “Sen, yaşlı hâlimde bana nasıl iyilik ve ihsanda bulduysan, Allah da sana öyle merhamet etsin.”⁴⁶

Anne babalar dahil yaşlı insanların temel ihtiyaçlarını karşılamak, temizlik, yiyecek, sağlık, giyim gibi konularda yardımcı olmak her Müslüman için önemlidir. Peygamber Efendimiz ömrü boyunca muhtaç insanların bakımlarını üstlenmiş ve Allah'ın kullarına yardımının, zayıf kimseler sayesinde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca ashâbına, anne babaya iyilik yapmanın önemini anlatmak için mağarada mahsur kalan ve anne babasına hizmet etmek için bütün gece ayakta kalan üç kişinin örnek hikayesini anlatmıştır.

Yaşlılara gösterilen saygı, sosyal düzenin kurulmasına katkıda bulunur. Genç bir kişi, yaşlılara saygı göstererek, gelecekte kendi yaşlılık döneminde de saygı göreceğine inanabilir. Peygamber Efendimiz bu gerçeği şu şekilde ifade etmiştir: “Bir genç, yaşlı bir kişiye saygı gösterirse, Allah da ona kendi yaşlılığında saygı gösterecek birini hazırlar.”⁴⁷ Küçüklerin büyüklere selam vermesi ve söz hakkının önce büyüklere verilmesi gibi uygulamalar, sosyal düzenin sağlanmasına yardımcı olur. Peygamberimiz, cemaatle namaz kılarken en yaşlılardan başlayarak sıra tutmanın önemli olduğunu belirtmiştir. Bu uygulamanın nedeni, düzensizlikten kaçınmaktır. Ayrıca namaz kıldırarak kişiler arasında eşitlik olduğunda, yaşça büyük olanın imam olmasını önermiş ve yaşlıların toplum içindeki itibarını korumuştur.

Hz. Peygamber, “İhtiyar bir Müslüman'a, Kur'an'ın sınırlarını aşmayan bir Kur'an hafızına ve adil bir devlet başkanına saygı göstermek, Allah'a olan saygıdan kaynaklanır.” demiştir.⁴⁸ Kendisi de yaşlılara özenle saygı göstermiştir. Bir gün yaşlı bir adam Peygamberimizi ziyarete gelir. Oradakiler yaşlıya yer vermek konusunda ağır davranırlar. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, “Küçüğümüze merhamet etmeyen ve büyüğümüzün saygınlığını kabul etmeyen bizden değildir.” buyurur.⁴⁹ Başka bir olayda içecek getirilir.

⁴⁵ İmam Taberani, *Hadislerle İslam Mu'cumü'l-evsat : tasnif tercüme, karşılaştırma ve açıklaması*. (İstanbul : Mutlu Yayıncılık, 2003), s. 270.

⁴⁶ İbrahim Canan, “el-Edebü'l-Müfred”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/s.18.

⁴⁷ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Fu'âd 'Abdülbâkî (Mısır: Şirketü Muşafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395/1975), s.75.

⁴⁸ Ebû Muhammed Zekiyüddin Abdülazim b Abdülkavi Münziri - thk Enver Hüseyin Talib, *Muhtasarü Süneni Ebi Davûd ve aleyhi havâşîhi'l-kayyimetü'l-müsemmâ el-idde'l-mevrûd fî havâşî Süneni Ebi Dâvud : min kitâbü's-sünneti ile'l-edeb*. (Amman : Dârü'l-Feth, 2023), s. 20.

⁴⁹ Tirmizî, *Sunenu't-Tirmizî*, s. 15.

Peygamberimiz, sağında genç biri ve solunda yaşlılar olduğu halde, yaşlılara saygı göstermek için sol taraftan başlamayı tercih eder. Ancak genç biri, kendi payını bırakmamak ister. Bunun üzerine Peygamberimiz hemen tası elinden alarak yaşlılara verir. Bu olay, hem gençlerdeki Peygamber sevgisini hem de Hz. Peygamber'in yaşlılara gösterdiği ilgiyi gösterir.

Yaşlı insan, toplumun saygı ve sevgisini kazanır. Yaş ilerledikçe, Allah'ın rahmetinden ve bağışlamasından daha çok nasiplenir. Yaratıcı olan Allah, insan yaşlandığında bazı sorumlulukları hafifletir ve onu muaf tutar. Mesela Peygamberimiz, insanlara namaz kıldırırken nazik olmalarını öğütler. Çünkü içlerinde zayıf, hasta ve yaşlı olanlar bulunabilir. Kişi kendi başına namaz kılarken istediği kadar uzun tutabilir. Ayrıca, yaşlılık sebebiyle hacca gidemeyen birinin yerine başkasının hac yapmasına izin verilmiştir.

Kendi ihtiyaçlarını karşılayamayacak kadar düşkün hale gelmek ve yaşlılıkla birlikte bunaklık yaşamak, istenmeyen durumlar arasındadır. Peygamber Efendimiz, bu durumlardan kaçınmak için dualarında Rabbine şöyle yalvarırdı: “Allah’ım! Günahlarımı kar ve dolu suyu ile temizle ve beyaz elbiseyi kirden arındırdığın gibi kalbimi hatalardan arındır. Benimle hatalarım arasını da Doğu ile batının arasını açtığın gibi aç. Allah’ım! tembellikten, bunaklık derecesinde yaşlılıktan, günahattan ve borçlu kalmaktan sana sığınırım.”⁵⁰

4. Huzur Evleri ve Yaşlı Bakım Merkezlerinin Önemi

Modern dönemde çekirdek aile yapısının yaygınlaşması, evlenen çiftlerin ayrı yaşamıyla birlikte yaşlı bireylerin genç aile üyelerinden uzaklaşmasına neden olmakta ve bu durum, yaşlıların barındırılmasını önemli bir sorun haline getirmektedir. Aslında, yaşamın son evresini kendi evlerinde, tanıdık ortamlarında ve yakın çevreleri içinde geçirmek, kişinin neşelenmesini ve hayata bağlanmasını sağlar. Diğer yandan, huzur evleri genellikle yaşlılar için yabancı bir ortamdır. Ancak bazı durumlarda, kimsesizlik veya diğer nedenlerle, çocuklar için yetiştirme yurdu gibi kurumlara ihtiyaç duyulabilir. Ancak öncelikli olarak yaşlıların, ömürlerinin son evresinde kendi evlerinde ve aileleriyle birlikte olmaları gerekmektedir.

Huzurevlerinin asıl görevi, bakıma muhtaç yaşlılara yönelik olmadığı için, kendi ihtiyaçlarına kendi başlarına karşılayabilen yaşlıları kabul etmektedir.

Son yıllarda, huzur evlerinin sayısının artmasına rağmen, birçok yaşlı birey kendi evlerinde, çocuklarıyla birlikte kalmayı tercih etmektedir. Örneğin, ABD gibi bireysel yaşamın vurgulandığı bir ülkede, 65 yaş üzeri nüfusun sadece %5'inin özel kurumlarda yaşadığı

⁵⁰ Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc Müslim, *Sahihu Müslim* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi).

belirtilmektedir. Benzer şekilde Almanya'da yaşlıların sadece %4'ü huzurevlerinde yaşamaktadır.⁵¹ Türkiye'de ise huzurevlerinde yaşayanların oranı oldukça düşüktür, yaşlı nüfusun sadece %0.21'i bu tür kurumlarda bakım görmektedir. Bu veriler, yaşlıların çoğunluğunun kendi evlerinde yaşamayı tercih ettiğini göstermektedir.⁵²

Batı ülkelerinde son yıllarda, yaşlılara uygun konutların inşasında stratejik bir değişiklik görülmekte ve yaşlıların kendi evlerinde kalmalarını destekleyen çözüm yolları aranmaktadır. Özellikle yerleşim bölgelerinde yapılan değişiklikler, yaşlılar için daha yaşanabilir fiziksel özelliklere sahip çevreler oluşturulmasına odaklanmıştır.

Peygamber Efendimizin Medine'ye hicreti sırasında kurduğu kurumsal faaliyetler arasında, kimsesiz ve barınacak yeri olmayan kişiler için Mescid-i Nebevî'nin bitişiğinde bir yer tesis etmesi öne çıkar. Bu yerde kalanlara "suffe ashâbı" denilmiştir. Peygamber Efendimiz, burada kalanların ihtiyaçlarına bizzat ilgi göstermiş ve toplumdan gelen yardımları bu kişilere dağıtmıştır. Bu proje, günümüzdeki huzurevleriyle karşılaştırılabilir ve Peygamber Efendimizin zayıf ve kimsesizleri koruma, toplumsal dayanışma ve kaynaşma konularında nasıl öncülük ettiğini gösterir.

İslam tarihinde, paylaşma, bencillikten arınma ve başkalarını düşünme gibi güzel huyları kazandıran sadaka-i cariye anlayışından kaynaklanan vakıf medeniyeti, birçok hayır kuruluşunu ortaya çıkarmıştır. Hastane, daru's-şifa, imaret, kervansaray ve daru'l-aceze gibi kurumlar, kimsesizler ve muhtaçlar için hizmet vermiştir. Tarihi süreç içinde yaşlıların barınması için huzurevlerine benzer kurumlar tesis edilmiştir. Örneğin, Dârulaceze, kimsesiz çocukları, yaşlıları ve muhtaçları barındırmak amacıyla İstanbul'da 1896 yılında açılmış bir hayır kurumudur ve günümüzde hizmetlerine devam etmektedir.⁵³

⁵¹ İsmail Tufan, *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma* (Nobel Akademik Yayıncılık, 2021), s. 109-110.

⁵² Tufan, *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*, s. 142.

⁵³ "Dârulaceze", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, ts. (Erişim 12 Aralık 2023).

SONUÇ

Yaşlılık, genellikle bireyin kendi aile çevresindeki büyükleriyle ilişkilendirilir. Peygamber Efendimizin ailesinin erken dönemde vefat etmesi sebebiyle, onların yaşlılık dönemleri hakkında örnekler bulmak zor olabilir. Ancak Peygamber Efendimiz, çevresindeki yaşlılara yakın ilgi göstermiş, onlara saygıda bulunmuş ve bizlere örnek davranışlar sergilemiştir. Örneğin, süt annesi Halime'ye, dadısı Ümmü Eymen'e ve amcasının hanımı Fatma Hatun'a gösterdiği saygı dikkat çekicidir.

Yaşlı anne-baba, akraba ve diğer insanlara iyilikte bulunmak, yardımcı olmak, güler yüzle yaklaşmak, hadislere göre kişiye sevap kazandırıcı hareketlerdir. Özellikle anne-babaya yapılan hizmetler, kişiye sevap kazandıran anlamlı eylemlerdir. Yaşlılara saygı göstermek, ellerini öpmek, ayağa kalkmak gibi davranışlar müstehaptır ve onlara karşı anlayış, hoşgörü, saygı ve sevgiyle yaklaşmak dinî ve ahlâkî bir erdemliliklerdir.

Her birey, yaşamın bir safhası olarak yaşlanacaktır. Bu kaçınılmaz gerçeği göz önünde bulundurarak, yaşlılara değer vermek, onlara iyi davranmak ve empati yapmak önemlidir. Toplumsal olarak, yaşlılara, engellilere, yoksullara ve muhtaçlara destek olmak, onlara insanca muamelede bulunmak, medeni bir toplumun önemli bir özelliğidir.

Kuşaklar arası çatışmaların ve sürtüşmelerin azalması, yaşlıların çocuk ve torunlarıyla sağlıklı ilişkiler kurabilmeleri için kaliteli bir eğitime bağlıdır. Bu noktada din eğitiminin rolü büyüktür, çünkü bu eğitim kişiye hayatına anlam kazandırabilir.

Günümüzde genç nesil, geçmişteki zorlukları tecrübe etmediği için rahat ve konfora düşkündür. Ancak bu durum, yaşlılarla iletişimde ve anlayışta zorluklara neden olabilir. Bu nedenle, yaşlılara karşı hoşgörülü olmak ve onların birikimlerinden faydalanmak önemlidir.

Ülkemizde yaşlıların ihtiyaçlarını karşılamak adına sivil toplum kuruluşlarının daha fazla çaba göstermeleri gerekmektedir. Huzurevleri, yaşlıların huzur içinde yaşayabileceği yerler olmalıdır ve yaşlı bireylerin istekleri ve tercihleri dikkate alınarak düzenlenmelidir.

Yaşlıların toplumsal hayatta rahat ve güvenli bir şekilde yaşayabilmeleri için çeşitli tedbirler alınmalıdır. Kaldırımların, otobüslerin ve camilerin yaşlılara uygun hale getirilmesi, onların yaşamlarını kolaylaştırabilir. Toplumun yaşlı, engelli, yoksul ve muhtaç bireylere sahip çıkması, medeni bir toplumun gerekliliğidir. Bu bağlamda, yaşlılara karşı duyarlılık ve sorumluluk sahibi olunmalıdır. Sonuç olarak, Kuran ve hadislerin yaşlılıkla ilgili öğütleri, toplumumuzda yaşlı bireylere saygı gösterme, onları anlama ve değerli tecrübelerinden yararlanma konusunda rehberlik etmektedir. Bu öğretileri anlamak ve uygulamak, sağlıklı ve dengeli bir toplumun temellerini atmamıza yardımcı olacaktır. İslam'ın yaşlılara yönelik bu öğretileri, toplumsal dayanışma ve sevgi temelinde güçlü bir toplumun inşası için bize ilham vermektedir.

KAYNAKÇA

- Altuğ, Duygu. *Çocukluktan Yaşlılığa Kendilik Bilinci*. Ankara: Haberal Eğitim Vakfı Yayınları, 2004.
- Aycan, İrfan. “Urve b. Zübeyr”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 42/183-185. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Canan, İbrahim. “el-Edebü'l-Müfred”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/411-412. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Çubukcu, Asri. “Ebû Kuhâfe”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/177-178. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Ebû Dâvûd, Suleymân b. el-Eş'âş es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. 4 Cilt. Delhi, 1323.
- Gökbunar, Ali Rıza vd. “Yaşlı Nüfusa Yönelik Sağlık Harcamalarının Azaltılmasında Kamusal Politikaların Önemi” 12/1 (2016).
- Heysemi, Nureddin el-. *Mecmau'z-Zevaid*. Ocak Yayıncılık, 2007.
- Kandemir, M. Yaşar. “el-Müsned”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32/103. İstanbul: TDV Yayınları, 2006.
- Kandemir, M. Yaşar. “Tirmizî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 41/202-204. İstanbul: TDV Yayınları, 2012.
- Köylü, Mustafa. *Yetişkinlik dönemi ve din eğitimi*. İstanbul : Değerler Eğitim Merkezi (DEM), 2004.
- Kurt, Hafize Esra. *Diyanet aylık derginin yetişkin din eğitimi açısından değerlendirilmesi*. ; İstanbul : Marmara Üniversitesi, Thesis, 2008. (TDV İslâm Araştırmaları Merkezi)
- Münziri, Ebû Muhammed Zekiyyüddin Abdülazim b Abdülkavi - Talib, thk Enver Hüseyin. *Muhtasarı Süneni Ebî Davûd ve aleyhi havâşîhi 'l-kayyimetü 'l-müsemmâ el-idde 'l-mevrûd fi havâşî Süneni Ebî Dâvud : min kitâbü 's-sünneti ile 'l-edeb*. Amman : Dârü'l-Feth, 2023.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b. el-Haccâc. *Sahihu Müslim*. 5 Cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi.
- Onur, Bekir. *Gelişim psikolojisi : yetişkinlik, yaşlılık, ölüm*. Ankara : İmge Kitabevi, 2000.
- Sancaklı, Saffet. “Hadislerde ‘Yaşlılık Olgusunun’ Değerlendirilişi”. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi X/1* (2006), 49-71.
- Taberani, İmam. *Hadislerle İslam Mu'cumü 'l-evsat : tasnif tercüme, karşılaştırma ve açıklaması*. İstanbul : Mutlu Yayıncılık, 2003.
- Tirmizî, Ebû 'Îsâ Muhammed b. 'Îsâ et-. *Sunenu 't-Tirmizî*. thk. Ahmed Muhammed Şâkir - Fu'âd 'Abdulbâkî. 5 Cilt. Mısır: Şirketu Muşafâ'l-Bâbî'l-Halebî, 1395/1975.
- Tufan, İsmail. *Antik Çağ'dan Günümüze Yaşlılık ve Yaşlanma*. Nobel Akademik Yayıncılık, 2021.
- Zakir Çobanoğlu, Çağatay Güler. *Yaşlı ve Çevre*, 1994.
- TDV İslâm Ansiklopedisi. “Dârülaceze”, ts. Erişim 12 Aralık 2023
- Hadislerle İslam : hadislerin hadislerle yorumu*. Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2013.

Kur'an yolu : Türkçe meal ve tefsir 1. Cilt. Ankara : Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007.